

HERB GMINY SZYDŁOWO JAKO PRZEJAW KULTU MATKI BOSKIEJ SKRZATUSKIEJ

Do największych sukcesów polskiej transformacji ustrojowej zapoczątkowanej w 1989 r. należy odrodzenie się lokalnej samorządności. Przez ostatnie 25-lecie ustabilizowała się jej pozycja w świadomości społecznej, widoczny jest też znaczny wpływ samorządów na rozwój środowisk lokalnych. Taki stan rzeczy ma swój oddźwięk również na polu kultury i nauki, w zakresie których na dobre przyjęło się chociażby pojęcie „małych ojczyzn”, pojawiła się znaczna liczba towarzystw naukowo-kulturalnych, rozwinęły się regionalne poszukiwania naukowe i badania nad samym zjawiskiem regionalizmu¹.

Odradzanie się świadomości lokalnej ma niewątpliwie także swój wpływ na identyfikację społeczeństwa z symboliką, desygnatami charakterystycznymi dla regionu czy kraju, który zamieszkują. Na tym gruncie zrodziło się w ostatnich latach również zainteresowanie heraldyką czy weksylologią, w jej samorządowym wydaniu, która jako nauka pomocnicza historii dzieli się na dwa zasadnicze działy: historyczny – zajmujący się badaniem dziejów rozwoju herbów, ich symboliki, ustaleniem praw, którymi rządziła się heraldyka w przeszłości oraz praktyczny, będący wciąż żywą sztuką heraldyczną².

W przypadku heraldyki samorządowej dział historyczny jest bardzo przydatny dla praktycznego opracowania herbów nowo powstałych województw, powiatów i gmin zwłaszcza w tych przypadkach, kiedy dana miejscowość nigdy wcześniej w swojej historii herbu nie posiadała. Niezwykle ważną sprawą jest, aby symbole samorządowe były przygotowane bez pośpiechu, w wyniku starannych badań uwzględniających obowiązujące ustawodawstwo oraz miejscową tradycję historyczną. Pośpiech w tym względzie, zwłaszcza w latach 90., spowodował, iż wiele gmin ustanowiło z punktu widzenia heraldyki błędne herby³. Należała do nich także gmina Szydłowo⁴.

---

¹ Na ten temat zob. m.in. *Być narodowi pożytecznym. Dokumentacja VII Kongresu Regionalnych Towarzystw Kultury oraz Pierwszego Walnego Zgromadzenia Ruchu Stowarzyszeń Regionalnych Rzeczpospolitej Polskiej*, red. A. J. Omelaniuk, Gorzów Wielkopolski-Wrocław 2012.

² Por. J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2002, s. 639; *Polskie tradycje samorządowe a heraldyka. Materiały sesji naukowej zorganizowanej w dniach 4 i 5 czerwca 1991 r. w Lublinie*, red. P. Dymmel, Lublin 1992; *Współczesna heraldyka samorządowa i jej problemy*, red. W. Drelicharz, Z. Piech, Kraków 2000. Na temat współczesnych herbów miejskich, gminnych i powiatowych zob. m.in. T. Białecki, *Herby miast Pomorza Zachodniego*, Szczecin 1991; W. Drelicharz, Z. Piech, *Dawne i nowe herby Małopolski*, opr. graficzne B. Widłak, Kraków 2004; B. Możejko, B. Śliwiński, *Herby miast, gmin i powiatów województwa pomorskiego*, t. 1, Gdańsk 2000; t. 2., Malbork 2004.

³ Por. W. Drelicharz, Z. Piech, *Dawne i nowe herby Małopolski...*, s. 13-16.

⁴ Patrz aneks nr 1.

Herb gminy Szydłowo

Gminy wiejskie uzyskały prawo do własnego herbu dopiero w 1990 r.⁵ Natomiast *Ustawa z 29 grudnia 1998 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wdrożeniem reformy ustrojowej państwa*⁶ nałożyła na władze samorządowe obowiązek zaprojektowania herbu i flagi, będącymi – jak mówi – „najważniejszymi znakami rozpoznawczymi województw, powiatów, miast i gmin, zgodne z zasadami sztuki heraldycznej, weksylologicznej i miejscową tradycją historyczną”. Ponadto projekty herbów wymagały od tej pory zaopiniowania właściwego ministra do spraw administracji publicznej⁷.

Niestety, gmina Szydłowo przez wiele lat posiadała herb, który uznać należałoby raczej za logo⁸, gdyż zupełnie nie spełniał on wymogów ustawy ani nie posiadał pozytywnej opinii Komisji Heraldycznej przy Ministerstwie Administracji Publicznej⁹. Należy więc wyrazić radość, że ostatnimi czasy podjęto starania o rozwiązanie tej niefortunnej sytuacji. Przy opracowaniu nowego herbu oraz flagi i pieczęci urzędowych władze gminne skorzystały z ekspertyzy historycznej i propozycji desygnatów autorstwa dra Gerarda Kucharskiego z Instytutu Kultury Europejskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu¹⁰. Przy projektowaniu herbu gminnego autor odwołał się do przeszłości historycznej Szydłowa i pobliskich miejscowości, w tym do Skrzatusza, najstarszej i dzięki usytuowaniu w nim diecezjalnego sanktuarium maryjnego Matki Boskiej Bolesnej najbardziej znanej miejscowości na terenie gminy. Choć nie ustrzegł się błędów w części opracowania historycznego dotyczącego sanktuarium w Skrzatuszu¹¹, słusznie postulował wyeksponowanie w nowym herbie gminy

⁵ Por. W. Drelicharz, Z. Piech, *Dawne i nowe herby Małopolski...*, s. 15.

⁶ Dz.U. z 1998 r. Nr 162, poz. 1126, art. 1 i art. 5.

⁷ Tamże, art. 5.

⁸ Patrz aneks nr 1.

⁹ Komisja Heraldyczna – organ opiniodawczo-doradczy ministra do spraw administracji publicznej w zakresie opiniowania wzorów herbów, flag i innych jednostek samorządu terytorialnego oraz opiniowania i przygotowywania wzorcowych aktów prawnych związanych z ustanawianiem insygniów władzy państwowej, herbów, flag, emblematów i innych znaków i symboli związanych z heraldyką i weksylologią oraz udzielania konsultacji w sprawie ustanawiania desygnatów samorządowych. Została powołana do życia decyzją Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji 20 stycznia 2000 r. Obecnie w skład Komisji Heraldycznej wchodzi: ks. dr Paweł Dudziński – przewodniczący; prof. nadzw. dr hab. Jan Wroniszewski – zastępca przewodniczącego; Grzegorz Latos – sekretarz komisji; dr Piotr Dymmel, dr hab. Piotr Gołdyn, Tadeusz Jeziorowski; dr Przemysław Mrozowski; Tadeusz Sobieszek; Wojciech Tutak; Alfred Znamierowski. Relacja Piotra Gołdyna, Konin 12 kwietnia 2014 r. (w zbiorach Jarosława Wąsowicza).

¹⁰ Por. G. Kucharski, *Herb Gminy Szydłowo (zarys historyczny i podstawa prawna)*, Poznań, sierpień 2013, mps., ss. 21. Niniejszym dziękuję pracownikom Urzędu Gminy w Szydłowie za udostępnienie tegoż opracowania.

¹¹ Wydaje się, że autor zbyt łatwo bierze za pewniki informacje ukazujące się w popularnych, publicystycznych lub dewocyjnych opracowaniach, które zostały już poddane w niektórych miejscach krytyce naukowej, jak przykładowo sprawa osobistego pobytu w Skrzatuszu króla Jana III Sobieskiego czy też Stanisława Leszczyńskiego. Ponadto wymienia proboszczów skrzatuskich wywodzących się ze Zgromadzenia Salezjańskiego tylko od 1972 r., kiedy sanktuarium znalazło się w granicach utworzonej wówczas diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, tymczasem salezjanie byli tam obecni od 1952 r. [co zresztą autor pisze]. Podobnych drobnych błędów jest znacznie więcej. W przypadku zestawienia bibliograficznego widać, niestety, wyraźnie, iż autor tegoż opracowania nie zna prac naukowych o Skrzatuszu, dekanacie

Szydłowo motywu maryjnego nawiązującego zarówno do sanktuarium w Skrzatuszu, jak i tytułu Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, jaki nosi parafia rzymskokatolicka w Szydłowie¹². Artystyczne wykonanie projektu herbu, flagi i pieczęci przygotowała artystka grafik mgr Ewa Cygańska¹³.

Ostatecznie projekt herbu autorstwa dra Gerarda Kucharskiego, po wcześniejszym pozytywnym zaopiniowaniu przez Komisję Heraldyczną, został przyjęty podczas XXX Sesji Rady Gminy Szydłowo 30 grudnia 2013 r. Gmina dołączyła w ten sposób do grona tych jednostek administracji samorządowej, które posiadają prawidłowy pod względem przepisów heraldycznych herb, po wtóre zaś do grona wielu miast i gmin w Polsce, które eksponują w swoich desygnatach symbolikę maryjną¹⁴.

Symbolika herbu, flagi i pieczęci gminy Szydłowo

Nowe symbole gminy Szydłowo zaczęły obowiązywać od 5 lutego 2014 r.¹⁵ Ich wdrażanie do powszechnego użytku rozpoczęto etapami, jednocześnie wycofując sukcesywnie z powszechnego obiegu dotychczasowe logo gminy. Nowy herb, wraz z uchwałą gminy w sprawie jego ustanowienia, pojawił się na jej oficjalnej stronie internetowej¹⁶. Informacje o tych zmianach pojawiły się w regionalnych publikatorach¹⁷.

Symbolika wspomnianego herbu gminy Szydłowo odwołuje się zwłaszcza do lokalnego kultu Matki Boskiej Skrzatuskiej. W jego błękitnym polu umieszczono lilię podwójną złotą (żółtą), zaś nad nią koronę królewską złotą (żółtą). W symbolice chrześcijańskiej lilia stała się symbolem czystości, niewinności, czystej duszy Najświętszej Marii Panny i wiąże się ją zwłaszcza z biblijnym wersem *Pieśni nad Pieśniami*: „Jak lilia pośród cierni, tak przyjaciółka ma pośród dziewcząt” (Pnp 2, 2)¹⁸. Natomiast

---

wałeckim, salezjanach na tych terenach, które w obiegu są już od wielu lat (np. K. Hagedorna, J. Nowińskiego, T. Ceynowy, L. Bończa-Bystrzyckiego, M. Fijałkowskiego i J. Pietrzykowskiego), nie wspominając o pierwszym numerze „Rocznika Skrzatuskiego”. Zapoznanie się z nimi pozwoliłoby uniknąć mu wielu niepotrzebnych błędów, które utrwalają nieprawdziwe informacje.

¹² Parafia została erygowana 1 kwietnia 1923 r. i do 21 września 1985 r. była to parafia pw. św. Michała Archanioła. Obecnie do parafii pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Szydłowie należą kościoły filialne w Dolaszewie pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny, Kotuniu pw. św. Wojciecha, Pokrzywnicy pw. św. Michała Archanioła. Por. *Schematyzm Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej 2012. Stan danych na dzień 22 października 2012 r.*, red. K. Klawczyński, Koszalin 2012, s. 611.

¹³ Por. G. Kucharski, *Herb Gminy Szydłowo...*, s. 13.

¹⁴ Na ten temat zob. zwłaszcza pozycje Piotra Gołdyna, członka Komisji Heraldycznej: P. Gołdyn, *Symbolika religijna i kościelna w herbach miast polskich do końca XX w.*, Warszawa 2008, s. 42-54 [tablica z przykładowymi herbami przedstawiającymi wyobrażenia Matki Bożej, s. 257]; Tenże, *Maryja w herbach miast polskich*, „Salvatoris Mater”, 2(2000), s. 247-262.

¹⁵ Por. <http://www.szydlovo.pl/pl/aktualnosci/nowy-herb-gminy-szydlovo-nareszcie-sie-uprawomocnil-i-juz-obowiazuje.html> (dostęp 7.02.2014).

¹⁶ Oficjalna strona Urzędu Gminy Szydłowo znajduje się pod adresem: www.szydlovo.pl.

¹⁷ Por. *Szydłowo ma nowy herb i flagę*, „Tygodnik Piłski”, 12 lutego 2014 r.; *Szydłowo ma nowy herb i flagę*, <http://www.7dni.pila.pl/index.php/wiadomosci/item/1079-szydlovo-ma-nowy-herb-i-flage> (dostęp z 7.02.2014).

¹⁸ Por. L. Rotter, *Symbolika i pierwowzory przedstawienia Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny*, w: *Maria Immaculata. 150. rocznica ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu NMP*, red. J. Marecki, L. Rotter, Kraków 2004, s. 104.

w sztuce chrześcijańskiej oznacza oprócz czystości i niewinności także szlachetne działanie oraz szczerłość. Lilia jako atrybut Matki Bożej widnieje w wielu herbach samorządowych, godłach zakonnych i herbach kościelnych¹⁹. Jest także atrybutem wielu świętych²⁰.

Natomiast symbolika korony w herbie gminy Szydłowo odnosi się przede wszystkim do aktu koronacji cudownej figury Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu, której dokonał prymas Polski kard. Józef Glemp 18 września 1988 r.²¹. Wzór korony królewskiej znajdujący się w herbie zaczerpnięto bezpośrednio z oryginalnej korony widniejącej na cudownej figurze Matki Boskiej Skrzatuskiej²². Autor projektu zaproponował następujące tłumaczenie symboliki korony w herbie Gminy Szydłowo: „Symbolika korony odnosi się do godności, mocy, święceń, «uroczystego stanu». Korona, która była przedmiotem kosztownym, zdobiącym najszlachetniejszą część ciała człowieka, mającym zadanie wywyższyć jego osobę, swymi promienistymi zębami nawiązującymi do symboliki rogu ukazuje atrybut boskiej mocy i siły. Pierścieniowaty kształt korony nawiązuje do symboliki koła, znaku nieziemskiej, wręcz boskiej doskonałości, zacności. Korona w zasadzie przysługiwała tylko władcom, była też jednak nagrodą za wyjątkowe czyny, męstwo, zwycięstwo, poświęcenie. Umieszczenie złotej korony w herbie Gminy Szydłowo odnosi się do faktu koronacji cudownej figury Matki Boskiej Bolesnej z Sanktuarium w Skrzatuszu w 1988 r. przez prymasa Polski kardynała Józefa Glempla oraz pamiątki wizyty w Skrzatuszu króla polskiego Jana III Sobieskiego, dzięki którego wydatnej pomocy ufundowano nowy, okazały, murowany kościół w Skrzatuszu i wydano dekret królewski ustanawiający głównym świętem parafii skrzatuskiej dzień Wniebowzięcia NMP. Ponadto do Sanktuarium skrzatuskiego pielgrzymował także inny król Polski Stanisław Leszczyński”²³.

Wraz z herbem ustanowiono także flagę i pieczęcie gminy Szydłowo. Poziomy płat materii flagi o barwie błękitnej i proporcji boków 5:8 jest umieszczony krótszym bokiem do drzewca. Na środku płata zostało umieszczone godło gminy (tj. lilia złota, a nad nią korona złota). Natomiast pieczęcie urzędowe przedstawiają godło gminy

¹⁹ Por. D. Forstner, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa 1999, s. 187-189; J. Marecki, *Rośliny w heraldyce (fragment większej całości)*, w: Symbolika roślin. Heraldyka i symbolika chrześcijańska, red. J. Marecki, L. Rotter, Kraków 2007, s. 36-38; Tamże, L. Rotter, *Rośliny jako atrybuty świętych*, w: Symbolika roślin..., s. 47-49; B. Szczepanowicz, *Atlas roślin biblijnych, pochodzenie, miejsce w Biblii i symbolika*, Kraków 2003, s. 146-158.

²⁰ W uzasadnieniu symboliki herbu można było także wspomnieć o wezwaniu maryjnym kościoła w Dolaszewie oraz o tym, iż lilia jest także jednym z atrybutów świętego Michała Archanioła, który jest patronem Pokrzywnicy, macierzystej miejscowości dla parafii w Szydłowie. Por. L. Ward, W. Steeds, *Anioły. Wizerunki istot niebieskich w sztuce*, Warszawa 2005, s. 51-65; R. Giorgi, *Aniołowie i demony*, Warszawa 2005, s. 360-371.

²¹ Więcej na temat uroczystości koronacyjnych zob. T. Ceynowa, *Koronacja figury Matki Boskiej Skrzatuskiej*, „Rocznik Skrzatuski” (2013), t. 1, s. 91-106.

²² Por. G. Kucharski, *Herb Gminy Szydłowo...*, s. 13.

²³ Tamże, s. 14. Wspomniałem już, nie powinno się bezkrytycznie powielać informacji o bytności w Skrzatuszu wymienionych królów Polski, które są poddane naukowej krytyce. W uzasadnieniu można było użyć w tym wypadku słowa: „prawdopodobnie” lub wyrażenia „zgodnie z żywą miejscową legendą”. Można było te informacje także zupełnie pominąć, gdyż sam akt koronacji cudownej figury Matki Boskiej Bolesnej jest dla Skrzatusza i całego regionu jednym z najważniejszych momentów w historii.

Szydłowo i majuskułowym napisem otokowym: RADA GMINY SZYDŁOWO, drugą z napisem: GMINA SZYDŁOWO oraz trzecią z napisem: WÓJT GMINY SZYDŁOWO. Napisy są rozdzielone ażurowymi gwiazdkami sześciopromiennymi²⁴. Uchwała Rady Gminy Szydłowo z dnia 30 grudnia 2013 r. określa także szczegółowo zasady używania gminnego herbu, flagi i pieczęci gminy²⁵.

---

²⁴ Por. G. Kucharski, *Herb Gminy Szydłowo...*, s. 16.

²⁵ Zob. aneks nr 2: *Uchwała Rady Gminy Szydłowo z dnia 30 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia herbu, flagi i pieczęci Gminy Szydłowo oraz zasad ich używania.*